

MONDROS'TAN SONRA, ERMENİ MESELESİ'NE KISA BİR BAKIŞ

Arş. Gör. İclâl ALGIER

1815 Viyana Konferansı'nda ortaya atılan "Şark Meselesi" ile Batı, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı kesin tavrını ortaya koymuştur. Şark Meselesi sadece bir kavram olmayıp, fiiliyatta da, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının paylaşımı amacını güder.

Konu başlığı, Mondros Mütarekesi sonrasında kapsadığı halde olayı Şark Meselesi açısından ele alışımızın sebebi, Mondros ve sonrası olayların hedeflerinin 1815'den itibaren belirlenmeye başlayışdır.

Bu başlangıçtan itibaren, çok milletli devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının bölüşümünde en kolay ve etkili metod ise, 1789 Fransız İhtilâli sonrası ortaya çıkan milliyetçilik hareketlerine uygun olarak milletler arasında nasyonalist bilinci uyandırıp parçalanmayı kolaylaştırmaktır. Her ne kadar Osmanlılık, Batıcılık fikirleri ortaya atılıp, ıslahat çalışmaları ile bu parçalanmaya engel olunmak istenmişse de, batılılar, kendilerine göre engel sayılabilecek bu çalışmalardan hoşnut olmayıp bunun da çaresini bulmuşlardır. Şöyle ki; azınlıklar batının telkinleri ile de kendilerine göre pratik olan yan ve ayaklanmalar prensibi ile Osmanlı Devletini ve Türk Milletini tahrik etmişlerdir. Osmanlı Devleti ve Türkler öz savunma olarak tepki gösterdiklerinde ise katliam yapıldığı gerekçesi ile Türkler aleyhine propaganda yapıp ,Şark Meselesi'ni tekrar tekrar gündeme getirmişlerdir¹.

Batılı güçlü devletler olan İngiltere, Fransa ve Rusya için bütün olaylar hedefe ulaşmakta araç olarak değerlendirilirken, güçlü bir silâh olan basın çalışmalarını ile aleyhimize etkin bir Batı Kamuoyu oluşturulmuştur. İşin ilginç yanı, bu çalışmalar sırasında Batı Basını hem kendisi ile ve hem de hamisi olduklarını iddia ettikleri Osmanlı azın-

¹ Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, (Cem Yayınevi), 1983, s. 241.

lıkları ile çelişkilere düşmüşlerdir. Bu çelişkilere örnek olarak, Ermenistan'ın kurulmasına dair değişik gazete haberlerine bir göz atalım:

Konuya Ermeni istekleri açısından başlamak gerekirse;

— Çayan" Gazetesinin 31 Ocak 1336 tarihli haberine göre:

"Ermeni meselesinin halli asırlardan beri Türk boyunduruğu altında bulunan Ermenilerin tahlisine vabestedir. Türk Ermenistanı elan boyunduruk altındadır. Ve henüz bu arazinin bir karış yeri tahlis ile sahiplerine iade edilmemiştir.

Ermenistan'ın halâsı esas itibariyle kararlaştırıldığını biliyoruz. Ergeç Ermeni [Milleti memnun edilecektir. Fakat bu kâfi değildir. Meşrû arzularımızın tamamen tahakkukunu görmekte ısrar ederiz"².

Bu tarihten kısa bir süre sonra 28 Şubat 1920 tarihli "İkdam" Gazetesinde şu haber yayınlanmıştır:

"(Rönesans) Gazetesinin istihbaratına nazaran Konya'daki Ermeniler – Türk idaresinden başka her nevi ecnebi idaresinden adem-i memnuniyet beyan ederek patrikhaneye iki mukarrerât göndermişlerdir"³.

Yukarıda görüldüğü gibi birinci gazete haberindeki bağımsızlık isteğiyle, ikinci gazete haberindeki Türk idaresinin devamına duyulan arzu çelişkili bir hava yaratıyor. Bunu takiben 27 Mart 1920 tarihli "Morning Post" Gazetesinde ise konuyla ilgili olarak 'Hilâfet Meselesi' başlıklı yazıda:

"... Türk, Anadoluya teb'it olunursa orada istediği kadar Ermeni katledebilir. Ve biz onu bu hareketinden men için hiç bir müessir çare bulamayız. Bundan daha iyi bir plân, vesâyet usulüdür. İngilizler Türklere vilâyetlerini idarede mûavenet, Fransızlar ise mâlî mesâili deruhde ederler"⁴.

27 Mart 1920 tarihli "Morning Post" in bu yazısını teyid eden bir diğer haber, 30 Mart 1920 tarihli "Cağadamard" Gazetesindeki 'İngiltere Kralı, Patrik Zaven Efendiye Neler Söyledi' başlıklı yazıdır:

"...

Kral George, Ermenileri sevdiğini ve hemen emirler verip Meslis-i Âli vasıtası ile tedabir-i ciddiye ittihaz olunmasını, Ermenilerin

2 Atase, Kls: 114, Dos: (181)-412, Arş: 1/2, Fih: 26/2.

3 Atase, Kls: 114, Dos: (181)-412, Arş: 1/2, Fih: 45.

4 Atase, Kls: 117, Dos: (201)-422, Arş: 1/2, Fih: 4/4.

hayatlarının taht-ı zemine alınması hususunda çalışmalarda bulunulmasını emretmiştir. Ermenilerin Türklerin bõyunduruğundan kurtarılması için çalışacağını söylemiş. Patrik ise İngiliz Hükümetine Ermenilerin sadakatini beyan edip Krala dua etmiştir”⁵.

Bu son iki yazıda ise Ermenilerin düşüncelerinin batılılarca bilinmediği gerçeği ortaya çıkıyor. Oysa batılı siyasetçiler bile kendi aralarında çelişkilere düşmüşlerdir. 5 Mart 1920 tarihli “Vakit” Gazetesinde yayınlanan İngiliz Avam Kamarası azasından Miralay Valterkites’in “Times” Gazetesine yolladığı mektup buna bir örnektir:

“Şark-ı Karib meselesine dair bulduğunuz çare Ermenileri kurtarmak şöyle dursun vaziyetlerini bir kat daha işkâl ideceğini söyleyebilir miyim?... İşin müşkül noktası şurasıdır ki Van belki de harici olmak üzere Hristiyanlar Müslümanlara nazaran ekalliyettedir. Mezalimden ancak bir devletin mandayı kabul veya Avrupa devletlerinin bir kontrol tesis etmesi suretiyle kurtulabilir. Türkiye’nin hududu nası olursa olsun bir kısım Hristiyanlar Türk idaresi altında kalacaklardır...”⁶.

Bu yazıda işin hem müşkül noktası vurgulanıyor, hem de bir kontrol tesis edilmesi gereğinden söz ediliyor. Ekalliyette kaldığı belirtilen azınlıkların haklarının korunmasından söz edilirken yine aynı batılı politikacılar mandaterliği 21 Nisan 1920 tarihli “Asosiated Press”in de belirttiği gibi kabullenemiyorlar:

“Cemiyet-i Akvâm Meclisi Ermenistan mandasını kabul edemeyeceği hakkında gayr-ı resmî surette bir karar ittihaz etmiştir...”⁷,

İtiraz ettikleri mandaterliği konu ile ilgisi olmayan Norveç’e bile yüklemeyi düşünmüşlerdir⁸. Çünkü, mandaterlik himaye edilen milletin maddî ve manevî ihtiyaçlarının giderilmesi demekken karşımıza, savaştan yeni çıkmış ve bu ağır yükü kaldıramaz hale gelmiş galip devletler çıkıyor. İşin en ilginç yanı ise, bütün bu kargaşa içinde odak noktası olan Ermenilerden bir bölümünün düşünceleridir. Bu konuyu açıklamak için 7 Şubat 1920 tarihli “Yeniğün” Gazetesinde yayınlanan, Matbuat Müdüriyet-i Umumiyesi’ne Sivrihisar’dan yollanan telgraf suretine bir göz atacak olursak:

5 Atase, Kls: 117, Dos.: (201)-422, Arş: 1/2, Fih: 1/1.

6 Atase, Kls: 114, Dos: (181)-412, Arş: 1/2, Fih: 51/2

7 Atase, Kls: 117, Dos: (201)-422, Arş: 1/2, Fih: 14/1.

8 Atase, Kls: 114, Dos: (181)-412, Arş.:1/2, Fih: 37. “Rönesans” Gazetesi, 18.2.1920.

“Anadolu dahilinde Türk çeteleri peyda olarak Ermeni ve Rum ahaliyi katliam icra ve mallarını yağma itdiklerine dair (Times) ın İstanbul muhabiri tarafından gazetesine keşide olunan telgraf mündericacı serapa hilâf-ı hakikatdır.

Biz Türk ve Ermeniler altıyüz senedenberi yekdiğerimizle kardeş gibi geçinmekte olduğumuz gibi hal-i hazırda mal ve can ve ırzımız her zaman taht-ı emniyet ve huzurda bulunduğunu ve bazı Ermeni ailelerinin İstanbul'a ve mahall-i sâ'ireye azimetleri sırf kendi arzularıyla vuku bulmuş olup burada elyevm mevcut sâkin Ermenilerin sanat, zira'at ve ticaretleriyle meşgul olduklarını Hak noktasından arz ider ve Times muhabirine bir maksad-ı mahsusî tahtında vuku bulan neşriyatını memleket ve milletimizin selâmet ve menfaati namına kemal-i nefretle red ve tezkib eyeriz”⁹.

Yukarıdaki yazılarla son derece zıt bir görünüm arz eden bu telgrafın altındaki imzalardan örnekler vermek gerekirse; Eşrafdan Bekir Beyzade İbrahim, Halıcıyan Karabet, Müftü Niyazi, Kalenderyan Artin, Kasabyan Karabet, Tursunyan Agob, Kendiryan Mesruk...”¹¹.

Sonuç olarak, yukarıda da görüldüğü gibi Batı bir “Ermeni Me-selesi” ortaya çıkarmaya çalışırken, aslında konu olan Ermeni Top-lumunun yapısından habersiz olarak olaya yaklaşmış ve böylece çelişkilerle dolu bir manzara ortaya çıkmıştır. İşin en ilginç yanı ise günümüzde de devam ettirilmeye çalışılmasıdır.

9, 10 Atase, Kls: 114, Dos: (181)-412, Arş: 1/2, Fih: 31/5.